

ROMANUL DE INSPIRATIE BALZACIANA/REALIST/INTERBELIC *ENIGMA OTILIEI, de George Călinescu*

1. Specie literară. Curent literar

Publicat în 1938, *Enigma Otiliei* apare la sfârșitul perioadei interbelice.

Opera literară *Enigma Otiliei* de George Călinescu este roman realist cu elemente moderniste, aparținând prozei interbelice. De asemenea este **roman balzacian, social și citadin**. Este **roman** prin amploarea acțiunii, desfășurată pe mai multe planuri, cu conflict complex, la care participă numeroase personaje, complexe, de asemenea, din punct de vedere psihologic..

Este **roman realist** deoarece tema, eroii, conflictul și subiectul sunt luate din **viața reală** (realitatea Bucureștiului începutului de secol XX), realitatea contemporană scriitorului este reprezentată într-o manieră **verosimilă**; **alte elemente realiste: obiectivitatea, lipsa de idealizare** a realităților sociale, a vieții de familie, **observația** socială și psihologică, „**feliile de viață**”, **tipizarea** (personaje tipice – avarul, arivistul –, în situații tipice), **complexitatea personajului** (surprinderea lui în transformare), **veridicitatea** (plasarea exactă a acțiunii în timp și spațiu), **structura închisă** (simetria incipit-final), **stil sobru, impersonal, obiectiv, spiritul critic și polemic** (parodic, ludic).

Este **roman balzacian** prin: **tehnica detaliului** (notarea amănuntului semnificativ, descrierea minuțioasă a cadrului ambiental, a fizionomiei, a vestimentației), **teme** precum **moștenirea, zestrea, parvenirea, banul** sau preferința pentru **grandios, monumental** (descrierea moșiei lui Pascalopol).

Deschiderile spre **modernitate** le constituie **dosarele de existență** prin **analiză psihologică** și prin elemente de eseu (**jocul presupunerilor**), tehnica de **colaj** sau tehnica **reflectării poliedrice (a oglinzilor paralele)** prin care un personaj este perceput diferit de către celelalte personaje.

2. Izvor de inspirație

Romanul se inspiră din **realitatea socială a Bucureștiului** începutului de secol XX, în care pozițiile sociale se stabileau în funcție de avere.

3. Titlul

Titlul romanului este explicat de către însuși autorul care afirmă: „*Voisem să numesc cartea „Părinții Otiliei”, dar editorului i s-a părut mai sonor titlul „Enigma Otiliei”. Nu Otilia are vreo enigmă, ci Felix crede că o are. Pentru orice tânăr de douăzeci de ani, enigmatică va fi în veci fata care-l va respinge dându-i totuși dovezi de afecțiune*”.

Titlul inițial, *Părinții Otiliei*, reflecta ideea balzaciană a paternității, pentru că fiecare dintre personaje determină cumva soarta orfanei Otilia. Titlul final pune accentul pe tehnica modernă a **reflectării poliedrice** prin care este realizat personajul Otilia (fiecare personaj o percepe în mod diferit).

4. Tema

Prin temă, romanul este balzacian și citadin. Caracterul **citadin** este un aspect al modernismului lovinescian. Frescă a burgheziei bucureștene de la începutul secolului al XX-lea sub determinare social-economică (**banul** ca valoare într-o societate degradată moral), imaginea societății constituie fundalul pe care se proiectează **formarea / maturizarea** unui tânăr care, înainte de a-și face o carieră, trăiește experiența iubirii.

Roman al unei familii și istorie a unei moșteniri, romanul este **realist-balzacian** prin motivul moștenirii și al paternității.

5. Structură

Romanul este alcătuit din **douăzeci de capitole** și este construit pe mai multe planuri narative care urmăresc destinul unor personaje prin acumularea detaliilor; aceste fire narative se desfășoară paralel sau se împletesc. Structura este modernă, materialul epic fiind alcătuit din **dosare de existență**. **Felix** devine personaj de referință, el fiind martor și erou al întâmplărilor.

Un plan urmărește lupta dusă de clanul Tulea pentru obținerea moștenirii lui moș Costache Giurgiuveanu și înlăturarea Otiliei Mărculescu; **al doilea plan** prezintă destinul tânărului Felix Sima care, rămas orfan, vine la București pentru a studia Medicina, locuiește la tutorele lui, Costache Giurgiuveanu și trăiește iubirea pentru Otilia. Autorul acordă interes și **planurilor secundare** pentru susținerea imaginii ample a societății citadine bucureștene.

6. Subiect și semnificații

a) expozițiunea – incipitul fixează veridic cadrul temporal („*într-o seară de la începutul lui iulie 1909*”) și spațial (descrierea străzii Antim, a arhitecturii casei lui moș Costache, a interioarelor), prezintă principalele personaje, sugerează conflictul și trasează principalele planuri epice.

Strada și casa lui moș Costache sugerează, prin detaliile surprinse, contrastul dintre pretenția de confort și bun gust, a unor locatari bogați, burghezi îmbogățiți cândva și realitate: inculți (stiluri arhitectonice incompatibile),

zgârciți (case mici, cu ornamente din materiale ieftine), snobi (imitarea arhitecturii clasice), delăsători (impresia de paragină). Arhitectura sugerează imaginea unei lumi în declin.

Pătruns în locuință, Felix îl cunoaște pe unchiul său, un omuleț ciudat care îi răspunde bâlbâit: „*nu-nu stă nimeni aici, nu cunosc*”, pe verișoara Otilia și asistă la o scenă de familie: jocul de table. Prin ochii lui Felix ne sunt introduse personajele prezente, ale căror portrete fiziologice și vestimentare sugerându-le trăsăturile de caracter.

Toate aceste aspecte configurează atmosfera neprimitoare, imaginea mediului în care pătrunde tânărul și anticipează cele două planuri narative și conflictul.

b) intriga – se dezvoltă pe două planuri care se întrepătrund: istoria moștenirii lui Costache Giurgiuveanu și destinul tânărului Felix Sima.

c) desfășurarea acțiunii – secvențe:

- Felix se îndrăgostește de Otilia, iar autorul prezintă înfîpripirea sentimentului prin mișcarea sufletească a eroilor;

- Leonida Pascalopol, moșierul bogat, o iubește de asemenea pe Otilia, deși el însuși mărturisește că nu poate discerne ce este patern și ce este erotic în afecțiunea sa pentru Otilia;

- Aglae urmărește cu tenacitate averea lui moș Costache și îi ponegrește atât pe Otilia, cât și pe Felix, posibilele obstacole ale planului ei de parvenire;

- Stănică Rațiu, ginerele Aglaei, servește interesele soacrei, în realitate urmărindu-și propriile interese; pentru a-și atinge scopurile, cei doi urmăresc să-l declare pe moș Costache nebun;

- Pascalopol pleacă cu Otilia la Paris, iar boala reală a lui moș Costache va determina precipitarea evenimentelor;

- „asediul” casei lui moș Costache: căzut la pat, moș Costache se pomenește înconjurat de familia surorii care „veghează” asupra bunurilor.

d) punctul culminant – Stănică fură banii lui moș Costache provocând moartea acestuia; gestul lui Stănică este un act voluntar, pregătit minuțios.

e) deznodământul – Otilia pleacă cu Pascalopol cu care se căsătorește, Felix absolvă Medicina, Stănică invocă divorțul de Olimpia care nu mai corespundea pretențiilor lui și se căsătorește cu Georgeta, o damă de companie, iar în final, Felix, înrolat ca medic în Primul Război Mondial se întâlnește cu Pascalopol îmbătrânit care-i dă ultimele vești despre Otilia (redându-i libertatea, se căsătorește cu un conte argentinian).

Finalul romanului cu „*aici nu stă nimeni*” îi conferă simetrie (**roman circular, sferoidal**) și exprimă, în același timp, împlinirea unei pedepse, silindu-l pe cititor la o meditație și la o concluzie **moralizatoare**.

7. Personajele

Costache Giurgiuveanu (tipul avarului) – în avariția lui devine oarecum maniac, situându-se la limita dintre normal și anormal. Avariția sa se manifestă sub diferite forme: se teme de oameni, mai ales de străini, este îngrozit de gândul c-ar putea fi furat; este bâlbâit (uneori intenționat), nu are curajul să-și înfrunte potențialii adversari, caută să treacă neobservat, mai ales atunci când încearcă să-și ascundă banii (tocmai atunci va atrage atenția lui Stănică).

Pe **Otilia** o iubește sincer, îi dă mereu dovezi de afecțiune, dar amână înfierea ei din cauza costurilor judiciare; în **Pascalopol** are încredere, fiind singurul căruia îi încredințează o parte din banii Otiliei; de Aglae se teme, știe că-i urmărește banii, de aceea este prudent, ascunzându-se de ea; față de **Stănică** frica ajunge la maxim deoarece își dă seama că el este adevăratul său dușman.

Moș Costache nu este însă un avar dezumanizat; el nu și-a pierdut instinctul de conservare (cheltuiește bani pentru propria sănătate, mănâncă bine, apelează la preot, fumează), iar dragostea pentru Otilia este sinceră. El este realizat pe dualitatea dintre avariție și dragostea paternă.

Stănică Rațiu (tipul arivistului, al parvenitului) – este demagogul paternității. Face teoria familiei, dar îl lasă pe Relișor, fiul bolnav, să moară, fiindcă n-are nici un interes să fie prea legat de clanul Tulea. Îi va propune chiar Otiliei să se căsătorească cu el pentru a pune mâna pe banii lui moș Costache. Perfect adaptat la o „*soțietate fără prințipuri și fără de morală*”, Stănică Rațiu este arivistul brutal, fără scrupule, tâlharul. Calificativul „*tâlhar*” pentru el pare dur, dar este exact, fiindcă, în momentul când fură banii lui moș Costache, provoacă moartea acestuia.

Este inteligent, viclean, cunoaște multă lume. Dându-și seama că nu poate profita de averea familiei Tulea, își concentrează atenția asupra averii lui Costache Giurgiuveanu. Este însă un arivist dezumanizat: minte, fură și chiar ucide.

8. Concluzii

Enigma Otiliei pune în dezbatere și problema moralei, ceea ce dă romanului o dimensiune **clasicistă**. Elementele **romantice** nuanțează textul și-l scot din bezna patimilor ariviste. Romantică este ruina casei lui moș Costache, caracterul excepțional al Otiliei și al lui Felix, precum și structura afectivă e eroilor, subiectului și conflictului dintre Otilia și Felix pe de o parte și clanul Tulea pe de altă parte.